

участников дела должна быть возведена в ранг норм-принципов. В связи с этим достаточно правильно выглядит обособление понятия злоупотребления и ответственности за это правонарушение (ст. 44 ГПК).

В ГПК так и не нашло отражения полное понятие добросовестности: добросовестность в использовании предоставленных законом прав и в исполнении возложенных гражданских процессуальных обязанностей. Не нашли также отражение объективная и субъективная стороны добросовестности: осуществлять права и исполнять обязанности в строгом соответствии с нормами права (порядок, сроки и т.п.), а также не нарушать при осуществлении права и исполнении обязанностей чьих-либо прав и интересов.

Ч. 3 ст. 43 ГПК впервые устанавливает ответственность за невыполнение общих гражданских процессуальных обязанностей и отсылает к нормам, закрепляющим меры процессуального принуждения. В теории гражданского процессуального права было понятие ответственности, но в основном она была представлена в виде неблагоприятных гражданско-правовых последствий. Теперь, согласно ст.ст.43, 144 и 148 ГПК, за неисполнение гражданкой процессуальной обязанности различного рода может применяться как минимум предупреждение, а также штраф и другие меры процессуального принуждения.

Богоделов Олексій Георгійович
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Голубєва Н.Ю.

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до ч. 2 ст. 4 ЦПК у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, або державні чи суспільні інтереси. Ця стаття не зазначає, які саме особи можуть звертатися до суду за захистом прав, свобод та інтересів інших осіб. Коло цих осіб конкретизоване в ст. 56 ЦПК.

Стаття 56 ЦПК об'єднала правила про участь у цивільному судочинстві досить різних учасників, яких об'єднує можливість виступати як захисники

прав, свобод та інтересів інших осіб у цивільному процесі: 1) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; 2) прокурора; 3) органи державної влади, органи місцевого самоврядування; 4) фізичних і юридичних осіб.

Кожен із названих суб'єктів має певну специфіку з точки зору функцій, мети і завдань, які покладаються на них законом, а також форм участі в цивільному процесі, передбачених ст. 56 ЦПК.

Представництво в судах інтересів громадян чи держави у випадках, передбачених законом, є самостійною формою діяльності, що здійснюється особливим органом, який не має особистого інтересу, виступає від імені держави в інтересах громадянина, держави, суспільства. Прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді від свого імені, тому отримання довіреностей на ведення справи, на відміну від судового представника, йому не потрібне.[1]

Вбачається, що п. 1 ст. 56 ЦПК України може тлумачитися в кількох аспектах, зокрема: прокурор має право подавати до суду заяви в інтересах інших осіб або держави та брати участь у цих справах; прокурор має право подавати заяви до суду в інтересах інших осіб або держави, а також вступати у вже відкрите провадження у справі, яке він не ініціював, тощо.

З наведеного видно, що порушення прокурором цивільної справи зумовлюється необхідністю захистити інтереси держави або громадянина, однак ст. 56 ЦПК не визначає, коли настають такі обставини, а надає право прокуророві визначити їх у кожному конкретному випадку самостійно у будь-якій справі, що підвідомча суду. Це свідчить про факультативність цієї форми участі прокурора у цивільному процесі. Однак в ст. 33 Закону України "Про прокуратуру" встановлено імперативне правило про те, що з метою захисту інтересів держави, а також громадян, які за станом здоров'я та з інших поважних причин не можуть захистити свої права, прокурор або його заступник пред'являє чи підтримує пред'явлений потерпілим цивільний позов про відшкодування збитків, заподіяного злочинцем. Зазначене є винятком із загального положення про право прокурора на звернення до суду за своїм розсудом. До цієї форми представництва прокурора можна віднести і

положення ч. 5 ст. 57 ЦПК, яка передбачає право прокурора, який не брав участі у справі, з метою вирішення питання про наявність підстав для подання апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд рішення у зв'язку з винятковими або нововиявленими обставинами, знайомитися з матеріалами справи в суді.

Обов'язкова участь прокурора в цивільному процесі на вимогу закону передбачена в розгляді справ щодо надання психіатричної допомоги в примусовому порядку (ст. 22 Закону України «Про психіатричну допомогу»), про відшкодування збитків, заподіяних злочином (ст. 33 Закону України «Про прокуратуру») та ін. Участь прокурора в цивільному процесі є також обов'язковою по справах, порушених ним за позовами й заявами. Обов'язковою участь прокурора в процесі буде й тоді, коли суд (суддя) визначає її необхідною по конкретній справі в постановленій ним про це ухвалі. Так, якщо за матеріалами справи є підстави вважати, що спірна угода, укладена між сторонами, суперечить інтересам держави й суспільства, але позовну вимогу про визнання її недійсною не заявлено, суд може на підставі ч. 2 ст. 56 ЦПК визнати необхідною участь прокурора в справі. Ухвала суду (судді) про обов'язкову участь прокурора в справі оскарженню не підлягає, і прокурор не може відмовитися від її виконання.

Чинний Закон України «Про прокуратуру» (ст. 36-1) чітко, однозначно та у повній відповідності до ст. 121 Конституції України встановлює, що прокурор самостійно визначає підстави для представництва в суді, форму його здійснення на будь-якій стадії судочинства, у тому числі шляхом внесення апеляційної, касаційної скарги на судові рішення або заяви (скарги) про їх перегляд за винятковими чи нововиявленими обставинами. Ці положення підтверджено вищезазначеним Рішенням Конституційного Суду України від 8 квітня 1999р. Однак, у зв'язку з відсутністю цієї вказівки безпосередньо в процесуальному законі, подекуди суди займають неправильну позицію щодо цього питання.

Отже, за вказаними правовими нормами прокурор може здійснювати представництво інтересів громадян і держави на будь-якій стадії судочинства

на свій розсуд. Проте, як це не прикро, чинне процесуальне законодавство України не завжди це дозволяє. Так, ст. 36-1 Закону України «Про прокуратуру» встановлює, що прокурор бере участь у розгляді цивільних справ лише за його заявами про захист інтересів держави або прав і законних інтересів громадян, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть захистити свої права [2]. Крім того, прокурор може бути залучений судом до участі у справі або вступити у справу зі своєї ініціативи для надання висновку з метою здійснення покладених на нього обов'язків. Участь прокурора в судовому процесі є на сьогодні обов'язковою у випадках, передбачених законом, або коли це визнає за необхідне суд. Водночас процесуальний закон не визначає порядку вступу прокурора у процес за власною ініціативою у випадках, коли він не подавав позовів і заяв в інтересах громадян чи держави.

Друга процесуальна форма – здійснення представництва інтересів громадянина або держави в порядку, встановленому ЦПК та іншими законами на будь-якій стадії цивільного процесу, тобто коли його участь визнається обов'язковою як за його зверненням, так і за зверненням до суду інших осіб. Так, статтею 341 ЦПК передбачено, що справа за заявою про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку чи про припинення надання амбулаторної психіатричної допомоги, госпіталізацію у примусовому порядку розглядається в присутності особи, щодо якої вирішується зазначене питання, його представника з обов'язковою участю прокурора та інших осіб, що подали заяву. Фактично цим передбачається вступ прокурора в цивільний процес для дачі висновку в справі (ст. 35 Закону України "Про прокуратуру"), хоча безпосередньо статті 56,57 ЦПК, на відміну від ст. 121 ЦПК 1963 р., такої форми участі прокурора в цивільному процесі не передбачають[3].

Надаючи право прокурору вступити в процес на будь-якій стадії, законодавець мав на увазі наступну схему. За новим ЦПК прокурор має право подати позов до суду першої інстанції. Незалежно від участі у справі він наділений правом оскарження рішень суду як в апеляційному, так і в касаційному порядку та інш. Однак вступ прокурора в цивільний процес на

будь-якій стадії зовсім не означає його право, наприклад, вступити у справу, яка розглядається судом першої інстанції, на стадії судових дебатів. Під стадіями цивільного процесу у сенсі п. 2 ст. 56 нового ЦПК слід розуміти: розгляд справи судом першої інстанції (перша стадія); розгляд справи апеляційним судом (друга стадія) тощо[2]. Звідси випливає, що прокурор має право вступити у справу шляхом пред'явлення позову, оскарження рішення, подання заяви про перегляд справи за винятковими чи нововиявленими обставинами.

Не повинно викликати заперечення право прокурора на пред'явлення до суду заяви про видачу судового наказу в інтересах заявника – стягувача відповідно до правил, передбачених статтями 160 і 161 ЦПК. Адже, пред'являючи таку заяву, прокурор зобов'язаний не тільки вказати на порушення інтересів громадянина чи держави, а й послатися на конкретний матеріальний закон, який ці інтереси охороняє, та мотивувати, насамперед, причину з якої громадянин не може сам звернутися до суду.

Разом з тим, У наказі Генерального прокурора України № 6 від 29 листопада 2006 року «Про організацію представництва прокурором в суді інтересів громадянина або держави та їх захисту при виконанні судових рішень» запропоновано реалізувати представницькі функції прокуратури шляхом:

- підготовки та звернення до суду з позовами, заявами, адміністративними позовами;
- участі розгляді судами справ;
- ініціювання перегляду незаконних судових рішень;
- захисту прав громадянина або інтересів держави при виконанні судових рішень;
- вжиття передбачених законом заходів щодо усунення порушень закону при здійсненні судочинства, відповідальності винних у цьому осіб.[4]

Участь прокурора у цивільному судочинстві як одна з основних конституційних функцій прокуратури є багатоаспектною та досить проблемною категорією. Невизначеність або неякісна визначеність у

законодавстві певних питань з цього приводу може стати наслідком неналежного втілення у практичне життя цього важливого напрямку діяльності органів прокуратури України, що, безумовно, завдасть шкоди інтересам громадян та держави. Незважаючи на те, в якій формі бере участь прокурор у цивільному процесі, він реалізує конституційну функцію прокуратури — представництво інтересів фізичних, юридичних осіб, а також інтересів держави.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96- ВР // ВВР України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Дунас Т. О. Прокурор у цивільному процесі України: Сутність, завдання, повноваження: Навч. та наук.-практ. посіб. / Т. О. Дунас, М. В. Руденко. — Х.: Харків юридичний, 2006. — 340 с
3. Закон України “Про прокуратуру” від 19.11.2017 № 1789-ХІІ // ВВР України. — 2017. — № 53. — Ст. 793.
4. Цивільний процес України: Підруч. / За ред. Ю. С. Червоного. — К.: Істина, 2007. — 392 с

Бондаренко Юлія Геннадіївна

помічник судді апеляційного суду Одеської області

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ В КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

В контексті внесених змін до Цивільного процесуального кодексу України хотілось звернути увагу на такі організаційно-правові питання розгляду цивільних справ в суді.

Щодо представництва сторін в спорі. На даний час питання щодо права представляти сторін в процесі залишається актуальним і достатньо обговорюваним. Для того, аби чітко та остаточно визначитися з цим питанням необхідно звернути увагу на те, що відповідно до статті 131.2 Конституції України виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту